

Diplomatski odnosi Vatikana i Kraljevine Jugoslavije: konkordat iz 1935. godine

Ninčević, Marjan Marino; Brčić, Filip

Source / Izvornik: **Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 2016, XIV, 299 - 307**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:432573>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for
Croatian Studies](#)

Diplomatski odnosi Vatikana i Kraljevine Jugoslavije: konkordat iz 1935. godine

Marjan Marino Ninčević*

mnincevic@hrstud.hr

Filip Brčić**

fbracic@hrstud.hr

UDK: 322(456.31:497.1)“1935“

Pregledni članak / Review

Primljeno: 17. siječnja 2016.

Prihvaćeno: 24. svibnja 2016.

Autori analiziraju politička i vjerska previranja iz prve polovice 20. stoljeća između Kraljevine Jugoslavije¹ i Vatikana, tijekom desetljeća političkih odnosa, od samoga početka Kraljevine do Drugoga svjetskog rata. Poseban naglasak stavljen je na događaje vezane uz potpisivanja konkordata u srpnju 1935. te njegovim posljedicama. Prikazana je reakcija s hrvatske i srpske strane. Predstavljena je politička situacija Kraljevine Jugoslavije te razmirice koje su proizlazile između hrvatske i srpske (katoličke i pravoslavne) strane.

Ključne riječi: Kraljevina Jugoslavija, Vatikan, konkordat, nadbiskup Alojzije Stepinac, patrijarh Varnava, papa.

* Doc. dr. sc. Marjan Marino Ninčević, docent na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb.

** Filip Brčić, mr. edu. hist., asistent na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb.

¹ Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca preimenovano je u Kraljevinu Jugoslaviju 1929. proglašom kralja Aleksandra. S obzirom da će biti riječi o događajima prije i poslije te objave, radi lakšega snalaženja, stalno će biti korišten naziv »Kraljevina Jugoslavija«, iako se ona nije uvijek tako nazivala.

Uvod

Iako je najpoznatije po dvama svjetskim ratovima, dvadeseto je stoljeće bilo iznimno i iz perspektive religije, odnosno vjerskog uređenja država, kako na unutarnjopolitičkom, tako i na vanjskopoličkom planu. Hrvatski prostor nije bio iznimka. Iskoristivši Prvi svjetski rat za – barem djelomično – osamostaljenje, taj će prostor po prvi put u svojoj dugoj povijesti imati priliku iznjedrili vlastite državne odluke te samostalno komunicirati sa stranim silama. Ipak, unatoč potrebi, nužnosti i argumentima, Hrvati neće dočekati ostvarenje svojega cilja o ravnopravnosti na religioznome polju, a samim time niti na političkome.

1. Prilike u državi prije 1922. godine

Za ovaj rad najvažniji od konkordata sklopljenih prije Prvoga svjetskog rata onaj je između Kraljevine Srbije i Vatikana 1914. godine. Pojasnit će se nekoliko točaka toga konkordata radi usporedbe s dokumentom o kojemu će poslije u radu biti najviše riječi.

Konkordatom Srbije i Vatikana iz 1914. godine papi je dopušteno biranje visokih crkvenih dužnosnika – koje mora odobriti državni vrh – ali ostaje zakletva biskupa srpskome kralju kao dokaz odanosti. Okolnosti vezane uz vjersku nastavu stavljene su pod ingerenciju biskupa, a velike ovlasti Katoličkoj crkvi ostale su i u bračnim sporovima, čak i onim mješovitima (katoličko-pravoslavnim).² Vatikan je smatrao da parafranjem konkordata stječe utjecaj, iako ga je Srbija potpisala svjesna da je mala državi koja je tek traži svoje mjesto pod europskim suncem.³ Slično je govorio i dr. Lujo Vojnović, dubrovački diplomat. U svojoj je knjižici o konkordatu naveo razloge za njegovo potpisivanje i prije nego što su počeli pregovori, navodeći da je sporazum nužan za vanjsku politiku mlade države i njezin ugled u svijetu.⁴ Redoviti diplomatski odnosi između Kraljevstva SHS i Vatikana utemeljeni su 1920. godine.⁵

U sklopu razmišljanja o stvarnom utjecaju neke strane, važno je pružiti statističke podatke o vjeroispovijesti u Kraljevini Jugoslaviji. Tako se na popisu stanovništva iz 1921. godine 48 % stanovništva izjasnilo kao pravoslavci, 39 % kao katolici, a 13 % kao muslimani, židovi ili evangelici.⁶ Prevlast pravoslavne vjeroispovijesti može se smatrati neznatnom, iako će se odluke donositi kao da je riječ o znatno većoj razlici. Vidovdanskim je ustavom zajamčena »sloboda

² Usp. Ivan MUŽIĆ, *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Split, 1978, 22.

³ Usp. *isto*, 20.

⁴ Usp. Franjo ZAGODA, Dr. Lujo Vojnović. Konkordat sa Svetom stolicom i naše nacionalno pitanje, *Bogoslavska smotra*, 12 (1924), 124.

⁵ Usp. Sima SIMIĆ, *Jugoslavija i Vatikan*, Zagreb, 1937, 13.

⁶ Usp. Blanka MATKOVIĆ, Pravni položaj vjerskih zajednica u Kraljevini Jugoslaviji i političko-društveni kontekst konkordata sa Svetom stolicom, *Bosna franciscana*, 38 (2013), 113.

savjesti i sloboda vjeroispovijesti«, makar to neće biti tako u praksi. Daljnjim točkama propisano je oslobođenje od sudjelovanja u »vjerozakonskim« aktima, ali je sporan bio dodatak koji glasi:

»osim kod državnih praznika i svečanosti, i ukoliko to odredi zakon za osobe koje su podležne očinskoj, tutorskoj i vojnoj vlasti«. ⁷

Ustav je zajamčio slobodnu komunikaciju crkvi i njihovih poglavara izvan granice, ali uz nadzor države. Bilo je zabranjeno svako favoriziranje vjera, makar je upitno koliko se to u praksi primjenjivalo. ⁸

2. Pregovori Kraljevine Jugoslavije i Vatikana

Katolička crkva u Hrvatskoj inzistirala je na sklapanju konkordata radi uređenja svojih odnosa s Vatikanom. ⁹ Očekivali su od službenog Beograda da stupi u pregovore sa Svetom stolicom i iznjedri novi ugovor. Za to im je trebala podrška hrvatskih prvaka, prvenstveno Stjepana Radića. Međutim, Radić je bio jedan od glasnijih protivnika bilo kakvog sporazuma s Vatikanom. Osuđivao je papu zbog navodne suradnje s talijanskim iredentistima ¹⁰ smatrajući ga odgovornim za gubitak Rijeke ¹¹ i zalažući se za varijantu samostalne hrvatske Crkve. Protivio se donošenju konkordata koji određuje beogradska vlada jer je to stvar katolika koji u tome uopće ne sudjeluju. ¹² Mora se naglasiti da Radić nije bio protiv rješavanja hrvatskog katoličkog pitanja u Kraljevini, nego sklapanju sporazuma s Vatikanom kojeg je smatrao neprijateljem zbog popustljive politike prema talijanskim presizanjima na hrvatsku obalu. Njegov je cilj bila samostalna hrvatska Katolička crkva koja će se oduprijeti vanjskim utjecajima. Smatrao je da bi novostvorena Crkva pripomogla sjedinjenju Hrvata i Srba u novoj državi. ¹³

Kralj Aleksandar, jugoslavenski vladar, ispočetka je mirno pratio tijek pregovora, prepuštajući poslove Pašiću i njegovoj vladi. Ipak, nezadovoljan stanjem u državi, 6. siječnja 1929. godine proglasio je diktaturu. Aleksandar je u svojoj proklamaciji istaknuo kao cilj »narodno jedinstvo i državnu cjelinu«. ¹⁴ Od tada je sve bilo podređeno stvaranju umjetnog jedinstva u zemlji, prilagođavajući ili zanemarujući tradicionalne vrijednosti. Unatoč navedenim pokušajima stva-

⁷ Jovan STEFANOVIĆ, *Odnos između Crkve i države*, Zagreb, 1953, 100.

⁸ Usp. *isto*, 102.

⁹ Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 53.

¹⁰ Iredentizam: politika prisvajanja tuđih teritorija na temelju pretenzija o povijesnoj, jezičnoj ili etničkoj povezanosti (*op. a.*); usp. »Iredentizam«, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2000, 363.

¹¹ Usp. Simić, *Jugoslavija i Vatikan...*, 19.

¹² Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 68.

¹³ Usp. Stefanović, *Odnos između Crkve i države...*, 127.

¹⁴ Jure KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret (1903.-1945.)*, Zagreb, 2004, 180.

ranja jedinstva, kler je i dalje proklamirao katolički način života i svoje viđenje kulturnog obrazovanja, naročito kod mladih.¹⁵

3. *Unutarnjopolitičke prilike i potpisivanje konkordata*

Ionako nezavidno stanje u Kraljevini otežano je u listopadu 1934. kada je na kralja Aleksandra izvršen atentat tijekom službenog posjeta Francuskoj. Aleksandar je prije smrti odredio za svojega namjesnika kneza Pavla Karadorđevića.¹⁶ Zbog očekivano važnijih pitanja – poput promjene na prijestolju – konkordat je stavljen na čekanje sve do proljeća 1935. Krajem lipnja iste godine mandatarom je imenovan Milan Stojadinović.¹⁷ Unatoč očekivanjima, nova politička previranja nisu ozbiljnije ugrozila potpisivanje konkordata. Svim je opcijama bilo u interesu sklapanje sporazuma s Vatikanom tako da je konkordat između Kraljevine Jugoslavije i Svete stolice službeno potpisan u Rimu 25. srpnja 1935. godine.¹⁸

Katolički tisak u Kraljevini popratio je razdoblje oko potpisivanja konkordata pesimističnim tonovima – katolički episkopat je čak molio papu da ne potpiše konkordat. Tisak je navodio Njemačku koja, unatoč potpisivanju konkordata s Vatikanom, otvoreno krši točke dogovorene tim sporazumom. Nešto slično jugoslavenski je kler očekivao i u svojoj državi.¹⁹

Sukladno zakonima Kraljevine Jugoslavije, ugovor je trebala potvrditi Narodna skupština. Nakon toga bio bi predan Senatu, a potom bi ga, više zbog formalnosti, trebalo potvrditi namjesništvo. Problem je bio u tome što se konkordat donosio u tajnosti, kako za javnost tako i za zastupnike u spomenutim domovima. Čak i nakon što je potpisan, tekst konkordata nije objelodanjen. Neki su političari smatrali da je tajnovitost tijekom izrade konkordata, a potom i skrivanje nakon parafriranja, dokaz da se cijelo vrijeme radilo na štetu države.²⁰

Lavinu je pokrenuo mitropolit crnogorsko-primorski Gavriilo koji je držao da je konkordat omogućio prevlast Katoličkoj crkvi u Kraljevini. Zbog toga je Vladi poslana peticija u kojoj se traži obustava ratifikacije.²¹ Usprkos tome što je izjavio da ga ne brine crnogorska reakcija, Stojadinović nije iznio konkordat na ratifikaciju Narodnoj skupštini u rujnu, kako je prvotno bilo dogovoreno. Krajem ljeta je protiv konkordata službeno reagirala Srpska pravoslavna crkva (SPC).

¹⁵ Usp. Aleksa BENIGAR, *Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal*, Zagreb, 1993, 186.

¹⁶ Usp. *isto*, 181.

¹⁷ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 126.

¹⁸ Usp. Simić, *Jugoslavija i Vatikan*, 107.

¹⁹ Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 80.

²⁰ Usp. Stefanović, *Odnos između Crkve i države...*, 127.

²¹ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 130.

S vremenom su kritike postajale sve oštrije. Prednjačio je Arhijerejski sabor SPC koji je tvrdio da je Katolička crkva dobila povlastice koje nema nijedna vjeroispovijest u državi.²² Stojadinović je uvidio da neće dobiti suglasnost patrijaršije pa je bez njihova blagoslova krajem 1936. uputio konkordat na ratificiranje Narodnoj skupštini – šesnaest mjeseci nakon što je svečano potpisan u Rimu.²³ Patrijarh Varnava zahtijevao je hitno povlačenje konkordata iz procesa ratifikacije, tvrdeći da je protuustavan i suprotan zakonima Kraljevine. Prigovara i točkama koje – po njegovu mišljenju – jamče velike materijalne obveze za Kraljevinu. Nota je zaključena nedvosmislenom porukom o »borbi svim raspoloživim sredstvima«, ukoliko bude potrebno. Stojadinović je sve primjedbe odbacio.²⁴

Patrijaršija SPC nakon te je izjave tiskala nebrojeno letaka, pamfleta i okružnica protiv konkordata. Jedna od tih knjižica donosila je tekst konkordata s primjedbama i opaskama Arhijerejskog sabora. Svoju je ulogu SPC predstavljala isključivo kao obrambenu, tvrdeći da se nastoji zaštititi od katoličkih pokušaja rušenja suvereniteta Kraljevine. Iako je akcija počela anonimno, ubrzo se kao vođa pokreta profilirao patrijarh Varnava koji će do smrti proklamirati ova načela. Smatra se da je izvor Varnavina nezadovoljstva proizlazio iz toga što je računao da će nakon ubojstva kralja Aleksandra on biti postavljen za namjesnika. S obzirom da se to nije dogodilo, Varnava je započeo borbu koja je *de facto* više bila usmjerena protiv kraljevskog namjesništva nego protiv katoličkog klera.²⁵

Uz SPC stala je i oporba čiji je cilj bio iskoristiti nezadovoljstvo naroda i preuzeti vlast. Javnost – a naročito oporba – znali su da je konkordat Stojadinovićev glavni projekt, čiji bi neuspjeh, odbacivanje konkordata prije ratifikacije, značio premijerov kraj. Najteži prigovor bio je da će se ratificiranjem konkordata jedna vjeroispovijest staviti iznad Ustava. Drugim riječima, smatralo se da će Katolička crkva dobiti prvenstvo nad SPC koja se desetljećima blisko vezala uz svaki srpski državni vrh.²⁶ Zbog toga je Stojadinović pokušao uvjeriti neistomišljenike kako nije riječ o povlasticama za jednu stranu, već da bi konkordat trebao omogućiti smirivanje hrvatskog pitanja. Poseban je naglasak bio na školama. Većinu škola u Hrvatskoj osnovali su svećenički redovi pa su iz SPC smatrali da su bile pod utjecajem klera. Iako već tada postoje crkvene škole koje nisu usmjerene isključivo poučavanju svećenika već i laika,²⁷ SPC je na te ustanove gledala kao na poligon za udar na pravoslavlje. Unatoč tome što je 1918. određeno da sve katoličke crkvene škole usklade svoje nastavne programe

²² Usp. Stefanović, *Odnos između Crkve i države...*, 128.

²³ Usp. Simić, *Jugoslavija i Vatikan...*, 119.

²⁴ Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 132.

²⁵ Usp. *isto*, 133.

²⁶ Usp. Simić, *Jugoslavija i Vatikan*, 133.

²⁷ Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, Crkveno školstvo u Hrvata kroz vjekove, *Napredak*, 144 (2003) 3, 348.

općim državnim programima,²⁸ nepovjerenje je raslo te se očekivalo kako će konkordat riješiti i taj nesporazum. Stojadinović je predlagao da se nakon ratifikacije konkordata pristupi reviziji ugovora koje SPC ima s Kraljevinom, čime bi Sveti arhijerejski sinod dobio priliku za ispravljavanje potencijalnih nepravdi u svojem statusu. Međutim, SPC je odbijala svaku suradnju dok god postoji i najmanja mogućnost za ratifikaciju konkordata.²⁹

4. Ratifikacija i opoziv

SPC je inzistirala na tezi da ratificiranje konkordata znači njezino kažnjavanje, a samim time i njezinih pristaša. Zbog toga su odgovorili istom mjerom: Sveti arhijerejski sinod je na zasjedanju u srpnju 1937. izradio pravilnik o kažnjavanju članova SPC koji budu glasovali za ratifikaciju konkordata s Vatikanom.³⁰ Cilj je bio uplašiti Narodnu skupštinu nadnaravnim posljedicama ukoliko dopuste Katoličkoj crkvi veće ovlasti. Po njihovu mišljenju, ratifikacija će omogućiti veći upliv vatikanskog utjecaja što predstavlja upletanje strane zemlje u unutrašnje uređenje države. Zbog toga je ocijenjeno da konkordat nije dobar ni za katolike, kamoli za pravoslavce.

Ljeto 1937. godine pokazalo se presudnim. Tih su dana izlazila priopćenja raznih stranaka i klubova koji su se izjašnjavali protiv ratifikacije. Tako je bilo sve do 14. srpnja kada se u Odboru za proučavanje konkordata pristupilo glasanju. Prijedlog je prošao s 12 naprama 9 glasova,³¹ što je značilo da Odbor može poslati dokument Narodnoj skupštini. Otprilike u isto vrijeme Varnava se teško razbolio. Zdravstveno stanje patrijarha obilato se iskorištavalo u političke svrhe pa su se širile priče da je Varnava otrovan jer je ustao protiv konkordata.³² Međutim, proces ratifikacije je toliko odmakao da ga više ništa nije moglo spriječiti. Dana 19. srpnja 1937. započela je rasprava u Narodnoj skupštini. U žučnoj debati došlo je do dobro poznatih optužbi s obje strane.³³

Rasprave nisu ostale u sferi demokratskog razmimoilaženja. Tome će posvjedočiti događaji od 19. srpnja 1937. Naime, istoga dana kada je započela ratifikacija u Narodnoj skupštini, patrijaršija SPC organizirala je litiju³⁴ za ozdravljenje patrijarha Varnave u kojoj su mogli sudjelovati građani.³⁵ Međutim, usprkos najavama o isključivo vjerskom sadržaju okupljanja, izvan crkvenih krugova

²⁸ Usp. *isto*, 368.

²⁹ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 133.

³⁰ Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 141.

³¹ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 135.

³² Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 145.

³³ Usp. *isto*, 148.

³⁴ Litija: pravoslavna procesija kojom se tradicionalno obilježava značajan događaj (*op. a.*).

³⁵ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 135.

pojavilo se upozorenje da će litija biti više političke no religiozne naravi.³⁶ Smatralo se da će patrijaršija iskoristiti okupljenu masu za nove propovijedi protiv konkordata. Zbog toga je upravnik grada Beograda zabranio održavanje zborova i povorki svakog tipa.

Prema tadašnjim procjenama, u sabornoj se crkvi okupilo oko tisuću ljudi. Usprkos svim zabranama, svećenici su se pojavili u litijskim odorama. Ubrzo su započela otvorena skandiranja protiv konkordata. Tome su pripomogli letci s tekstovima protiv konkordata koje su dijelili svećenici i pristaše oporbe.³⁷ Kada je procesija došla do žandara – koji su provodili obavijest o zabrani – izbio je sukob. Narodu su se priključili i neki svećenici što je rezultiralo ozljedom episkopa Simeona, čak su neki poslije javljali da je ubijen.

Dana 21. srpnja 1937. sastali su se članovi oporbe i patrijaršije te jednoglasno osudili Vladu zbog proglašenja o zabrani održavanja litije. Prepirke su došle i do kneza Pavla koji je blagonaklono gledao na konkordat jer je bio uvjeren da će njime riješiti hrvatsko pitanje i steći međunarodni ugled. Odluke je prepuštao Vladi, smatrajući da one ne ulaze u domenu namjesništva. Usprkos tome, SPC je zahtijevala od kneza da osobno odbaci konkordat i svrgne demokratski izabranu Vladu.³⁸ Knez je odbio jer bi to značilo kapitulaciju države pred Crkvom, odnosno priznavanje SPC prvenstvo nad Kraljevinom.

U takvoj je atmosferi ratificiran konkordat. Dogodilo se to 23. srpnja 1937. godine,³⁹ četiri dana nakon što je primljen u Narodnu skupštinu i dvije godine nakon što je potpisan u Rimu. Istoga je dana umro patrijarh Varnava. SPC je iskoristila njegovu smrt u političke svrhe koliko je god mogla. Pozivalo se narod na ulicu s parolama o opasnom konkordatu koji prijeti pravoslavlju u Kraljevini. Iako je Stojadinović računao da će se ratifikacijom konkordata stanje primiriti, situacija u Kraljevini bila je sve teža. Potvrdio je to i Maček, izjavivši kako Hrvati ne mogu smatrati konkordat svojim kada nisu sudjelovali u njegovu sklapanju. Potom je iznio tezu o promjeni mišljenja oporbenih prvaka zaključivši da je riječ o »drugim računima« jer borbu protiv konkordata vode oni koji su ga dvije godine ranije potpisali.⁴⁰

Krajem kolovoza se oglasio i nadbiskup Alojzije Stepinac. Izrazio je podršku premijeru, naglasivši da ne želi ratifikaciju na silu te da je spreman pričekati pogodnije vrijeme za slanje toga ugovora Senatu.⁴¹ Međutim, kada je i Kraljevsko namjesništvo zatražilo opozivanje konkordata, premijer je morao popustiti. Knez je bio primoran na takav potez zbog stanja u zemlji koje je podsjećalo na revoluciju. Zbog toga je Stojadinović 9. listopada 1937. godine objavio da povlači konkordat s dnevnoga reda te ga ukida s trenutnim učinkom. Katolički

³⁶ Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 148.

³⁷ Usp. *isto*, 149.

³⁸ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 138.

³⁹ Usp. Stefanović, *Odnos između Crkve i države...*, 128.

⁴⁰ Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 159.

⁴¹ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 138.

episkopat tada je izjavio da se ne želi spuštati na razinu ulice, ali da je svjestan »neiskrenosti devetnaestogodišnjeg uvjeravanja o ravnopravnosti Katoličke crkve u Kraljevini Jugoslaviji«. ⁴² Vatikan je pak uputio Vladi službeni prosvjed: 15. veljače 1938. naglasili su da je Kraljevina potpisom ugovora preuzela obveze koje nije ispunila. Upozorili su na podređeni položaj katolika u zemlji, a najveća zamjerka odnosila se na popuštanje koje se sustavno činilo prema SPC-u. ⁴³

Usprkos svim popuštanjima koje je Stojadinović naposljetku obavio, tražila se njegova ostavka. Čak i da nije pao demokratskim putem nakon izbora u prosincu 1938., morao bi otići jer je svojom politikom ugrozio Kraljevinu. Nastojao je povećati svoje ovlasti, dočim je na vanjskopolitičkom planu državu htio približiti Njemačkoj i Italiji, ⁴⁴ što tridesetih godina 20. stoljeća nije bila popularna odluka. Međutim, ništa nije moglo pripremiti stanovništvo Kraljevine na užas koji će uslijediti izbijanjem Drugoga svjetskog rata. Taj će sukob označiti konačan kraj Kraljevine te vjerskih i političkih sukoba u njoj.

Zaključak

Kraljevina Jugoslavija primjer je turbulentnog razdoblja s početka 20. stoljeća. Teško se nalazilo zajedništvo, bilo da se radi o jeziku, pismu ili vjeroispovijesti. Srpska pravoslavna crkva u Srbiji je sebe smatrala glavnom državnom crkvom kroz povijest jer je do 1918. godine prebivala u isključivo pravoslavnim državnim organizacijama. Nakon ulaska Države SHS u Kraljevinu, to više nije mogla biti jer nije imala utjecaja u Hrvatskoj i Sloveniji. Unatoč Ustavu iz 1921. godine, kojim je bila zajamčena ravnopravnost vjera u Kraljevini, SPC je drukčije doživljavala situaciju.

Državni je vrh shvaćao pogodnosti sporazuma s Vatikanom. Tijekom 13 godina pregovora u Kraljevini se izmijenilo više vlada, i svaka je inzistirala na konkordatu, unatoč onome za što su se zalagali kao oporba. Čak i kada je bila sustavno napadana zbog navodne suradnje s Italijom, Sveta je stolica bila neupitan centar moći. Srpski su političari htjeli steći međunarodni ugled koji će Kraljevini omogućiti važno mjesto u europskoj politici. Međutim, u svojim nastojanjima nisu računali na otpor koji će tijekom godina razviti SPC.

Kada je potpisan sredinom 1935. godine, očekivalo se da će konkordat približiti Hrvate beogradskom režimu. Međutim, hrvatske su stranke okrenule leđa državnom vrhu zbog višegodišnjeg zanemarivanja u važnim pitanjima, a katolički je episkopat sumnjao u valjanost dogovora jer nisu vjerovali da će on ikada stupiti na snagu u svojem punom opsegu. Povrh svega, SPC je pokrenula

⁴² *Isto*, 139.

⁴³ Usp. Mužić, *Katolička crkva...*, 199.

⁴⁴ Usp. Matković, *Pravni položaj vjerskih zajednica...*, 142.

pravu ofenzivu te odvrćala pravoslavce od podrške konkordatu. Nakon samo nekoliko mjeseci pritiska konkordat je službeno odbačen.

Izbijanjem Drugoga svjetskog rata država se raspala. Nakon rata nova država nije marila ni za kakve vjerske sustave ili demokraciju. Od konkordata je ostalo samo sjećanje na pokušaj uspostavljanja jednakosti u državi koja jednakost ni u jednom trenu svojega postojanja nije bila postigla.

Marjan Marino Ninčević* – Filip Brčić**

*Diplomatic relations between Vatican State City and Kingdom of Yugoslavia:
the concordat of 1935.*

Summary

The thesis will depict political and religious turmoil from the first half of the 20th century between Kingdom of Yugoslavia⁴⁵ and Vatican State City, and present more than a decade of political relations, from the Kingdom's very beginning up to World War II. Special emphasis will be on the events that occurred during the signing of the concordat in July 1935 and its consequences. The thesis will be concluded with reactions from both Croatian and Serbian side. This will present the entire political background in Kingdom of Yugoslavia and the disputes between Croatian and Serbian (Catholic and Orthodox) politicians.

Keywords: Kingdom of Yugoslavia, Vatican State City, the concordat, archbishop Alojzije Stepinac, patriarch Varnava, the Pope.

(na engl. prev. Filip Brčić)

* Marjan Marino Ninčević, PhD, Assistant Professor at Croatian studies, University of Zagreb; Address: Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: mnincevic@hrstud.hr.

** Filip Brčić, mr.edu.hist., Assistant at Croatian studies, University of Zagreb; Address: Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: fbracic@hrstud.hr.

⁴⁵ Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians was renamed to Kingdom of Yugoslavia in 1929. after King Aleksandar's proclamation. Because there will be events that occurred both before and after that proclamation, and for ease of reference, always will be used the title "Kingdom of Yugoslavia", although the state was not always called that.